

БӨЛІМ: КОЛЛЕДЖ

Жаппай музыкалық тәрбие жүйесіндегі қазақтың аспапты музыкасы

ЖАРИЯЛАНДЫ
20.04.2026СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/188278/>**Хибатхан Ақбота**

4-курс студенті

Ғылыми жетекшісі: **Мағзұмова Гаухар Адильбековна**

Ж. Мусин атындағы Көкшетау жоғары қазақ педагогикалық колледжі

Көкшетау қ. Ақмола облысы

Аңдатпа

Бұл мақалада қазақтың аспаптық музыкасының, соның ішінде күй өнерінің жаппай музыкалық тәрбиелеу жүйесіндегі орны мен маңызы жан-жақты қарастырылады. Қазақтың дәстүрлі музыкалық мұрасының мектептегі музыка сабақтарында қолданылу жолдары, тәрбиелік, эстетикалық және мәдени әлеуеті талданады. Сонымен қатар заманауи білім беру талаптарына сәйкес ұлттық аспаптық музыканы оқытудағы инновациялық әдістер мен тәжірибелер ұсынылады. Мақала өскелең ұрпақтың ұлттық сана-сезімін қалыптастырудағы күй өнерінің рөлін айқындауға бағытталған.

Түйін сөздер: күй, домбыра, аспаптық музыка, музыкалық тәрбие, ұлттық мәдениет, эстетикалық тәрбие.

Аннотация (на русском языке)

В статье всесторонне рассматривается роль казахской инструментальной музыки, в частности искусства кюя, в системе массового музыкального воспитания. Анализируются воспитательные, эстетические и культурные возможности использования традиционного музыкального наследия на уроках музыки в общеобразовательной школе. Особое внимание уделяется современным педагогическим и инновационным подходам к обучению казахской инструментальной музыке. Раскрывается значение кюя в формировании национального самосознания подрастающего поколения.

Ключевые слова: күй, домбра, инструментальная музыка, музыкальное воспитание, национальная культура.

Abstract (in English)

This article provides a comprehensive analysis of the role of Kazakh instrumental music, particularly the art of *kyui*, in the system of mass music education. It examines the educational, aesthetic, and cultural potential of incorporating traditional musical heritage into school music lessons. Special attention is given to modern pedagogical approaches and innovative methods of teaching Kazakh instrumental music. The article highlights the importance of *kyui* in shaping students' national identity and cultural awareness.

Keywords: *kyui*, *dombra*, instrumental music, music education, national culture.

КІРІСПЕ

Қазақтың аспаптық музыкасы – халықтың тарихи тағдырымен, дүниетанымымен, рухани өмірімен біте қайнасқан көркем мәдени мұра. Әсіресе күй өнері ұлттың ішкі жан дүниесін, өмір философиясын, қуанышы мен қайғысын музыкалық тілмен жеткізген ерекше құбылыс болып табылады. Домбыра, қобыз, сыбызғы сияқты аспаптарда орындалатын күйлер ғасырлар бойы ұрпақтан-ұрпаққа ауызша дәстүр арқылы сақталып, халықтың рухани қазынасына айналды.

Қазіргі жаһандану жағдайында ұлттық мәдениетті сақтау мен дамыту мәселесі ерекше өзектілікке ие. Осы тұрғыдан алғанда жаппай музыкалық тәрбиелеу жүйесінде қазақтың аспаптық музыкасын кеңінен қолдану – жас ұрпақты ұлттық рухта тәрбиелеудің маңызды тетігі болып табылады. Музыка сабағы оқушылардың эстетикалық талғамын қалыптастырумен қатар, олардың мәдени сәйкестігін нығайтуға қызмет етеді.

1. Қазақ аспаптық музыкасының тарихи-мәдени негіздері

Қазақтың аспаптық музыкасы көне түркі дәуірінен бастау алады. Күй өнерінің қалыптасуына көшпелі өмір салты, табиғатпен етене тіршілік ету, тарихи оқиғалар мен тұлғалардың тағдыры тікелей әсер еткен. Қорқыт ата, Кетбұға, Тәттімбет, Құрманғазы, Дәулеткерей, Дина сияқты күйші-композиторлар қазақ күй өнерінің дамуында ерекше орын алады.

Күй тек музыкалық шығарма ғана емес, ол – философиялық ой, тарихи шежіре, тәлім-тәрбие құралы. Әр күй белгілі бір оқиғаға, аңызға немесе өмірлік жағдайға байланысты туған. Сондықтан күйді тыңдау арқылы оқушылар халқымыздың өткен өмірі мен рухани құндылықтарын тереңірек түсінеді.

2. Қазақ аспаптық музыкасының тәрбиелік және эстетикалық маңызы

Қазақтың аспаптық музыкасы оқушыларға жан-жақты тәрбие беруде үлкен мүмкіндіктерге ие. Оның тәрбиелік маңызын бірнеше бағытта қарастыруға болады: 2.1 Рухани-адамгершілік тәрбие

Күй өнері арқылы:

- оқушылардың отансүйгіштік сезімі артады;
- ұлттық сана мен тарихи жады қалыптасады;
- үлкенді құрметтеу, дәстүрді бағалау сияқты қасиеттер дамиды.
 - Эстетикалық тәрбие

Күйдің әуені, ырғақтық құрылымы, орындаушылық ерекшелігі оқушылардың көркемдік талғамын жетілдіреді. Музыканы саналы түрде тыңдау арқылы олар сұлулықты сезіне білуге үйренеді.

- Интеллектуалдық және шығармашылық даму

Аспаптық музыканы тыңдау мен орындау:

- ойлау қабілетін;
- қиялды;
- есте сақтау мен зейінді дамытады;
- шығармашылық белсенділікті арттырады.

3. Музыка сабақтарында қазақ аспаптық музыкасын оқытудың әдістемесі

3.1 Тыңдату және талдау әдісі

Музыка сабақтарында күйлерді тыңдату барысында:

- күйдің мазмұны мен сипаты түсіндіріледі;
- шығу тарихы мен аңызы баяндалады;
- музыкалық бейнелер талданады. Бұл әдіс оқушылардың музыкаға деген қызығушылығын арттырады.

3.2 Орындаушылық дағдыларды қалыптастыру

Мектеп жағдайында:

- домбыра үйірмелерін ашу;
- қарапайым күйлерді үйрету;
- ансамбльдік орындауға баулу тиімді нәтиже береді.

3.3 Пәнаралық байланыс

Қазақ аспаптық музыкасын:

- тарих;
- әдебиет;
- бейнелеу өнері пәндерімен байланыстыра оқыту оқушылардың дүниетанымын кеңейтеді.

4. Жаппай музыкалық тәрбиелеу жүйесіндегі инновациялық тәсілдер

Қазіргі білім беру үдерісінде ұлттық музыканы оқытуда заманауи технологияларды қолдану маңызды:

- мультимедиалық презентациялар;
- аудио-видео материалдар;
- интерактивті платформалар;
- жобалық және зерттеу жұмыстары.

Бұл әдістер күй өнерін оқушыларға қолжетімді әрі қызықты түрде меңгеруге мүмкіндік береді.

ҚОРЫТЫНДЫ

Қазақтың аспаптық музыкасы – ұлттық мәдениеттің алтын қазығы. Оны жаппай музыкалық тәрбиелеу жүйесінде тиімді пайдалану оқушылардың рухани дамуына, эстетикалық талғамының қалыптасуына және ұлттық болмысының нығаюына зор ықпал етеді. Музыка сабақтарында күй өнерін жүйелі түрде қолдану – ұлттық тәрбиенің берік негізін қалайды.

Қолданылған әдебиеттер

1. Атыраев, А. *Қазақтың аспаптық музыкасы*. – Алматы: Өнер, 2018.
2. Жұбанов, А. *Ғасырлар пернесі*. – Алматы: Жазушы, 1975.
3. Сағидолла, М. *Домбыра үйрену мектебі*. – Астана: Фолиант, 2020.
4. Тілендиев, Н. Шығармалары жөніндегі материалдар.
5. Қазақстан Республикасының жалпы білім беру стандарттары.
6. Қоңыратбаев, Т. *Қазақ фольклорының тарихы*. – Алматы, 1991.